

Lausunto hallituksen esityksestä talousarvioksi vuodelle 2022

Seuraavassa esitän vain joitakin huomioita finanssipolitiikasta toisaalta suhdannepolitiikan sekä toisaalta julkisen velkaantumisen ja kestävyysvajeen näkökulmasta. Korostan, että julkisen talouden kestävyden turvaaminen on mitä suurimmassa määrin poliittinen ongelma, jonka ratkaiseminen edellyttää laajaa sitoutumista yli hallituskausien ulottuvaan finanssipoliittiseen toimintalinjaan.

Finanssipolitiikka ja suhdannetilanne

Finanssipolitiikan oikea mitoitus suhdannetilanteen kannalta on vaikeaa lähitulevaisuutta koskevan epävarmuuden takia. Suurta epävarmuutta liittyy muun muassa Kiinan kehitykseen, inflaation kiihtymiseen ja sen vaikutuksista pitkiin korkoihin, rahapolitiikan reaktioihin sekä Yhdysvaltojen velkakaton nostamiseen ja politiikkaan laajemmin. Nykyisten ennusteiden valossa on perusteita peräänkuuluttaa tiukempaa finanssipolitiikkaa; toisaalta pandemian aiheuttamat hoito- ja muut velat vaativat edelleen kustannuksia aiheuttavia korjaustoimia. Noususuhdanteen voimistuminen vahvistaisi perusteita finanssipolitiikan tiukentamiseen. Nopeasti se on tehtävissä lähinnä arvonlisäverotusta kiristämällä (jota Jukka Pekkarinen on ehdottanut, Talouselämä 16.10.2021).

Vuosittainen finanssipolitiikka on jatkossakin syytä ankkuroida hallituskauden kattavaan menokehykseen, jonka yksityiskohtia voi kuitenkin edelleen pohtia. Kysymys ”kultaisesta säännöstä”, eli joidenkin investointien mahdollisesta siirtämisestä kehysten ulkopuolelle, on pulmistaan huolimatta kiinnostava ja relevantti. Tuosta kysymyksestä tullaan joka tapauksessa keskustelemaan EU:n finanssipolitiikan sääntöjen uudistamisen yhteydessä.

Finanssipolitiikka ja julkisen talouden kestävyys

Julkinen velkaantuneisuus (velka/BKT) on nopeutuvan talouskasvun ansiosta jonkin verran alenemassa lähivuosina ja pysynee kohtuullisella tasolla vielä melko pitkään. Nykynäkymin velkaantuneisuus on tämän vuosikymmenen lopulla noin 80 prosenttia, ja parin vuosikymmenen kuluttua se nousisi noin 100 prosentin tasolle (johon euroalue keskimäärin yltää jo nyt). Velkaantumisen aiheuttamaa räsitusta vähentää merkittävästi se seikka, että velalle maksettava korko on pienempi kuin bruttokansantuotteen kasvuvauhti (reaalinen kasvu plus inflaatio). Tällaisena tilanne

saattaa jatkua vielä joitakin vuosia: pitkät korot kääntynevät nousuun, mutta myös kasvu ja inflaatio ovat tätä nykyä nopeutumassa.

On kuitenkin pidettävä ongelmana, että velkaantuneisuuden ajan myötä ja viimeistään ensi vuosikymmenellä arvioidaan kääntyvän itseään ruokkivaan kasvuun. Tätä näkymää ei voi pitää hyväksyttävänä; hyvinvointivaltion rahoituksen tulisi olla varmalla pohjalla. Lisäksi pitkään jatkuva julkinen velkaantuminen murentaa sukupolvien välistä sopimusta siirtämällä kohtuutonta maksutaakkaa tuleville ja määrältään nykyistä pienemmille ikäluokille. Ongelman taustalla on ennen kaikkea väestön ikääntyminen, joka oman automatiikkansa kautta lisää julkisia menoja useita satoja miljoonia joka vuosi.

Luonteva ensi askel kohti julkisen talouden kestävyyttä olisi luopuminen hankkeista, jotka toteutuessaan vaikeuttavat ongelmaa entisestään. Tähän kategoriaan on laskettava ehdotus pienten eläkkeiden nostamiseksi eläkerahastojen kustannuksella. Haluttaessa voidaan toki pieniä eläkkeitä nostaa nuorten sukupolvien maksutaakkaa lisäämättä. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi ns. raippaveroa kiristämällä ja siitä saatujen tulojen ohjaamisella pienituloisille eläkeläisille (mutta tähän tuskin löytyy poliittista halukkuutta.)

Julkinen velkaantuminen poliittisena ongelmana

Julkisen talouden kestävyysvaje todettiin Suomessa ongelmaksi jo vuosikymmeniä sitten. Aiheesta on keskusteltu paljon, mutta toimet kestävyysvajeen kutistamiseksi ovat parhaimmillaankin olleet haparoivia. Ongelma ei koske vain Suomea vaan on yleinen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on pitkä perinne, jossa republikaanit hallituksesta käsin leikkaavat veroja aiheuttaen suuria rahoitusaliäämiä, joita demokraatit ovat vuorostaan pyrkineet tiukalla finanssipolitiikalla hillitsemään. Nyt mikään puolue Yhdysvalloissa ei enää näytä välittävän velkaantumisesta. Vastaavia esimerkkejä muista maista ja puolueista on kosolti.

Suomessakin voi käydä niin, että jokainen hallitus vuorollaan lykkää tarvittavia päätöksiä eteenpäin, seuraavalle hallitukselle, koska tarvittavat toimet ovat poliittisesti epäsuosittuja. Tällöin vaarana on, että velkaantuminen pitkittyy ja päättyy vasta sen jälkeen, kun vakava kriisi pakottaa toimiin. Kriisin oloissa voivat yhteiskunnalliset vauriot muodostua suuriksi, mistä omat kokemuksemme 1990-luvulta muistuttavat. Valittavana olisi kuitenkin myös toinen ja parempi tie.

Suomi ei tarvitse nopeita toimia kestävyysvajeen kutistamiseksi, mutta tarvitsemme *uskottavan suunnitelman*. Kestävyysvaje on pitkän tähtäimen ongelma, jonka ratkaisemiseen voidaan hyvinkin käyttää aikaa. Tämä on tärkeä näkökohta sen takia, että monet yhteiskuntapolitiikan toimet vaikuttavat kehitykseen vasta hyvin pitkällä tähtäimellä. Tästä esimerkkinä käyvät perhe- ja lapsipolitiikka sekä koulutus, jotka vuosien ja vuosikymmenten saatossa vähentävät syrjäytymistä ja parantavat nuorten terveyttä ja työkykyä. Tämän kaltaisten politiikkatoimien vaikutusten arviointi on vaikeaa ja epävarmalla pohjalla mutta ei mahdotonta.

Julkisen talouden kestävyysongelman ratkaiseminen vaatii johdonmukaista politiikkaa *usean hallituskauden aikana*. Uskottavan näkymän luominen edellyttäisi eduskunnassa laajaa yhteisymmärrystä tulevien hallituskausien finanssipolitiikan linjasta. Tämä tarkoittaisi *yhteistä sitoutumista* siihen, että jokaisella hallituskaudella pyritään pienentämään kestävyysvajetta määrällä, joka vastaa esimerkiksi yhtä prosenttia bruttokansantuotteesta. Poikkeuksen voisi muodostaa erityisen vaikea ja useita vuosia kestävä kriisi, josta nykyinen epidemia on esimerkki.

Kukin hallitus voisi tietenkin valita omat keinot yhteisesti asetetun välitavoitteen saavuttamiseksi. Keinoja voisivat olla julkiset menoleikkaukset tai veronkorotukset, mutta eräiltä osin myös taloutta vahvistavat panostukset sekä muut rakenteelliset toimet työllisyyden kohentamiseksi tai julkisen palvelutuotannon tuottavuuden nostamiseksi. Eri toimenpiteiden vaikutuksia arvioisivat valtiovarainministeriön virkamiehet tai erikseen asetettu asiantuntijoiden työryhmä. Vaikka jokainen hallitus tekee omat päätöksensä, olisi kuitenkin varsin tarkoituksenmukaista, että myös näitä uudistuksia mahdollisuuksien mukaan valmisteltaisiin parlamentaarisesti ja laajasti asiantuntijoita hyödyntämällä. Näin voitaisiin välttyä vaaralta, että hallituksen vaihtuminen johtaa haitalliseen epäjatkuvuuteen uudistustyössä.

Poliittinen sitoutuminen pitkän aikavälin finanssipolitiikan linjaukseen olisi sitä uskottavampi, mitä useampi puolue sen voisi allekirjoittaa. Aiheesta käytävä keskustelu kertoisi osaltaan kansalaisille siitä, mitkä puolueet ovat myös käytännössä valmiita kantamaan vastuuta velkaantumisen pysäyttämisestä. Sopimukseen yltäminen voi olla epärealistista toiveajattelua, mutta on vaikea nähdä muuta säällistä tietä sen lopettamiseksi, että jokainen hallitus vain lykkää ongelman kohtaamisen sitä seuraavalle hallitukselle.